

MENTAALIVITALISMI

MENTAALIVITALISMI

Tarina jatkuu

–

Tarina tarinoista ja merkitysten merkityksestä

Mentaalivitalismi

Tajunnanvirran maailma

Seikkailu duaaliavaruudessa
viisauden uomia etsien,
järjen karikoita väistellen

Heikki Hyötyniemi

TEORIAN KEHYKSET:

HEIKKI HYÖTYNIEMI: *Enformaatioteoria — elämänvoiman perusteet.*
Luonnonfilosofian seuran julkaisuja. Helsinki: Books on Demand, 2013.
244 s.

KOTISIVU:

<http://neocybernetics.com/mentaalivitalismi-kirja/>

AIHEPIIRIÄ VÄLJÄSTI KÄSITTELEVÄ BLOGI:

<http://heikkihyotyniemi.puheenvuoro.uusisuomi.fi/>

© 2016 Heikki Hyötyniemi

Öljyvärimalaukset Vladimir Fomin

Toimitus ja taitto Petri Lievonon

Kustantaja: Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi

Painettu EU:ssa FSC®-sertifioidulle paperille (FSC-C105338)

ISBN 978-952-330-483-3

Omistettu Sinulle
suosikkikummityttöni

Sisältö

Esipuhe	xi
1 Elämänpyörteet – oman maailman navat	1
1.1 ”Suuria ajatuksia” mallittamassa	2
1.2 Anarkismia lasimuseossa	6
1.3 Esimerkki: hengästyttävä historia	11
1.4 Hämärää ennen valkenemista	16
1.5 Joka härjillä kyntää	19
1.6 Onko varjoilla varjot?	25
1.7 Tietoisuus	27
1.8 Luotteita hakemaan!	31
2 Epistemologiasta ”metaepistemologiaan”	39
2.1 Kybernetiikkaa, hypertekniikkaa	40
2.2 Kaaos ja merkityksen synty	43
2.3 Mielen säieteoria	48
2.4 Tarinat, näytteitä onnistumisista	53
2.5 Esimerkki: koneellinen dekonstruktio	58
2.6 Dialektiikoista dualismiin	62
2.7 Tajunnanvirtaus juoksemaan	68
2.8 Ei ne meemit vaan ”kontrollimeemit”	73
3 Ego ja superego	79
3.1 Syvyyspsykologiassa syvemmälle	80
3.2 Atomistisen ajatteluharhan synty	83

3.3	”Ei ole systeemejä, on vain yksilöitä”	87
3.4	Simulaatiot ja spektaakkelit	92
3.5	Vitsat väännettävänä	99
3.6	Sweedeniä itään: eräs tapauskuvaus	103
3.7	Alkusuunyt, aina uudelleen	108
3.8	Zen ja elämänpyörän rikkominen	112
4	Ɛppur si muove!	117
4.1	Liikkeen ajatushistoriaa	118
4.2	Inversio	122
4.3	Esimerkki: shakinpelaajan flow	127
4.4	Äly ja asiantuntijuuden olemus	131
4.5	Koulu: uudenlainen alku	135
4.6	Juoksi kuvien vuoksi	143
4.7	Hengenvirran ilmenemismuotoja	146
4.8	Tabuja	150
5	Ɛmootiot ja Ɛmpatia – systeemivaistot	155
5.1	Taikka ja temppuja	156
5.2	”Aivojen kenttäteoria”	160
5.3	Kasvu vuorovaikutukseen	167
5.4	Aaltokenttä ja sen romahtaminen	171
5.5	Puu: toisen kertaluvun analogia	177
5.6	Elämän tarkoitus?	182
5.7	Tärkeintä on puutarhanhoito	186
5.8	Silleen jättäminen	190
6	Ɛlementit, yhä vain todellisuuden perustana	195
6.1	Tarinanseppittäjien aarrelippaalla	196
6.2	Ei pelkkää yhteensattumaa?	201
6.3	Uomaelämästä olemisen hallintaan	206
6.4	Evoluutio ja yhdensuuntaistuminen	213
6.5	Tietoisuuden meri	219
6.6	Upottautuminen ja uiminen	222

6.7	Visio: Solariksen aikakirjat	227
6.8	Ajattelepa jos	231
7	Etikka: kitkerää mutta välttämätöntä	237
7.1	Tsaanssille mahdollisuus	238
7.2	Uudestaan unien maailmaan	242
7.3	Ylimmän tason analogia	248
7.4	Painajaisten hirviöt	252
7.5	Esimerkkejä: hymyily ja nauru	258
7.6	”Dualistinen säätö”	262
7.7	Kohti yllättävää loppuratkaisua	269
7.8	Credo, scio	273
	Epilogi	277
	Ekstrat	283
	Tiivistys: eräs mielen malli	285
	Laajennus: takaisin objektiiviseen?	291
	Esimerkki: teorian tarina	297
	Kuvat	303
	Hakemisto	304

В. Домини

Esipuhe

...
*Jätän hyvästit sydämeni murtuu
pysähtyneessä mielessäni alan ymmärtää
Elämän ihme ja kuoleman mysteeri
tuuli, kaupunki, kukat
me kaikki samassa tanssissa*

Wakako Kaku: *“Itsumo Nando Demo”*

ENPÄ OLISI tätä aikoinaan uskonut, enkä tätä ainakaan toivonut: olen kuin *Kauko Armas Nieminen* konsanaan. Tämä varanotaari Nieminen oli jonkinlainen itseoppinut systeemiteoreetikko, ja hänkin yritti markkinoida omaa teoriaansa *etteripyörteistä*, eräänlaista ”kaiken selitystä”. Ja kun me teekkarit silloin nauroimme Kaukon teorioille, hän vain hymyili salaviisaasti. No, hänestä jäi elämään monia hauskoja tarinoita – se ei ole häneltä huono suoritus, sillä mitäpä muuta ihminen voisi jälkimaailmalle toivoa jättävänsäkään? *Tarinat ovat tärkeintä mitä meistä jää, ja tarinat ovat myös tärkeintä mitä meillä on.*

Kauko Armas Niemisen tarina on osa kaikkien silloisten teekkarien tarinaperinnettä. Kun tarkemmin katsotaan, niin teekkarihenki kaikkiaan-kin koostui yhteisistä naurun- ja ihmettelynaiheista, erilaisista tarinoista. Joukon identiteetti, ja edelleen yksilön minuuks – mitä muuta ne sitten oikeastaan ovatkaan kuin omaksuttuja tarinoita? Lähestymme vaikeita kysymyksiä.

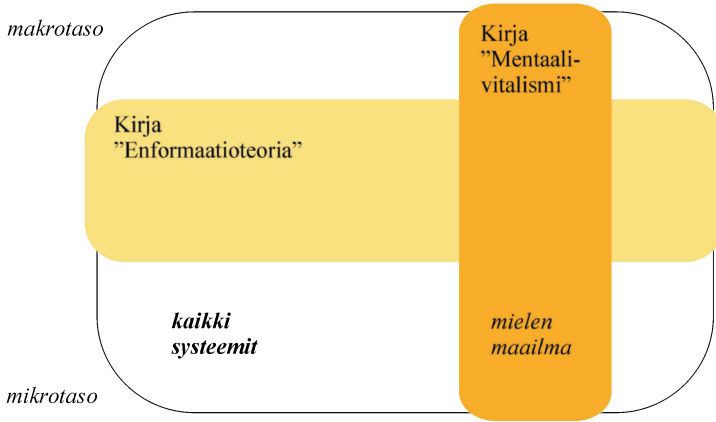
Niin, myös oma tutkimustyöni on edennyt yhä oudompaan suuntaan, syvemmälle eetterin pyörteisiin. Sen sijaan, että olisin jatkanut matemaattisten kaavojen pyörittelmistä, olen joutunut huomaamaan, että tosiaankin *mielen maailmaa tarkasteltaessa perusyksikköinä ovat tarinat*. Ihmisen identiteetti on omaksuttujen tarinoiden kokonaisuus, ja kokonainen kulttuurikin on vastaavasti yhteisten tarinoiden joukko. Haasteeksi tällaisissa tarinoissa tulee se, että ne on ladattu *merkityksillä*, ja ilman näiden merkitysten hallitsemista mentaalimaailmaa ei voi ollenkaan ymmärtää.

Tarinoiden kokonaisuuden hallinta – mallintaminen – on haastavuudeltaan aivan erityislaatuinen tehtävä. Tarinat viittaavat toisiinsa, ja niiden kokonaisuus on kunkin ihmisen oman elämänhistorian ja kokemusten muovaama. Tarinoiden maailma on myös äärimmäisen herkkä, se ei kestä raskasta kosketusta. Kyllä, tämä kaikki kuulostaa oudolta – pohjimmiltaan joudumme luottamaan *intuitioon*, sisäiseen näkemykseen.

Jotta näihin haasteisiin olisi helpompi orientoitua, kirjan kansikuvassa on *erään* tarinan *eräs* toteutus: se on petroskoilaisen taidemaalarin *Vladimir Fominin* näkemys Kalevalan seitsemännesätoista runosta, jossa Väinämöinen lähtee Antero Vipusen luokse luotteita narraamaan. Kirjan sisäisivuilla on yksityiskohtia maalauksesta: millainen tarinoiden kokonaisuus maalarin mielessä elääkään. – Kiitos taas sinulle Vladimir!

Jotta saisimme aikaan jotakin konkreettista, emme kuitenkaan voi jäädä omien intuitioidemme maailmaan: tarvitsemme teoriaperustan, jonka päälle ”tarinoiden malli” on pystytettävissä. Tämä perusta on nyt *enformaatioteoria*, vitalistis-konstruktivistis-holistinen merkitysrakenteiden synnyn selitys. Se aiempi Enformaatioteoria-kirja¹ keskittyi *ontologiaan*, siis siihen mitä maailmassa voi olla olemassa, kun taas tämä kirja keskittyy filosofiseen ”duaaliongelmaan”, *epistemologiaan*: mitä me voimme maailmasta tietää, ja mitä meidän tietomme kaiken kaikkiaan olemukseltaan on. Koska teoria pyrkii selittämään, *miksi* rakenteet emergoituvat, voitaisiin

¹Heikki Hyötyniemi: *Enformaatioteoria — elämänvoiman perusteet*. Luonnonfilosofian seuran julkaisuja. Helsinki: Books on Demand, 2013.

ontogeneesin rinnalla puhua myös ”epistemogeneesistä”. Enformaatioteoreettisen tarkastelutavan vahvuus on sen yleisyydessä – kumpikin näkökulma, ulkoisen ja sisäisen maailman muodostuminen, voidaan perustella tämän teorian puitteissa, koska *mieli janoaa merkityksiä* yhtä lailla kuin maailmakin niitä janoaa (kuten enformaatioteoria selittää).

Tieteellisessä mielessä ongelmana on, että mielen malli on välttämättä *subjektiivinen*, niin että se rajoittuu yhden mielen sisään. Mutta yllättäen tämä onkin etu: nimittäin *tällaisen yhden mielen puitteissa voidaan periaatteessa mallittaa kaikki sen sisällä olevat rakenteet*, mallista voidaan saada koherentti ja ”itsensä virittävä”. Kun $\mathcal{E}$ -teoria pyrkii sanomaan jotakin kaikista mahdollisista systeemeistä, nyt kehiteltävä mentaalivitalistinen $\mathcal{M}$ -teoria on toisenlainen ”kaiken teoria”, pyrkien selittämään *kaiken mitä yksittäinen henkilö voi ajatella* – siis millä tavoin aistimukset havaitaan ja millaisen maailman yksilö voi näin muodoin kokea ja sisällensä rakentaa. Tuloksena on uusi tarina jonkinlaisesta peilimaailmasta, jossa monet perinteiset asiat ovat päälallaan.

Edellisen kirjan osalta väitin, että se teksti oli ”tieteellisesti relevanttia”, toteutettiin *teknistä tiedonintressiä*; enää en tohdi edes heittää sellaista väitettä. Osoittautuu nimittäin, että tieteellinen järjen menetelmä ”romah-

duttaa” elävät ymmärryksen kentät, eikä sellaista lähestymistapaa siksi voi nyt käyttää. Loogisen päättelyn sijaan ajattelun eteneminen duaalimaailmassa perustuu *kokonaisvaltaisten mielle yhtymien jatkumoon*. Ei voida enää puhua asioiden todistamisesta; *koko tämä kirja on pyrkimystä saada teoria eläväksi lukijan mielessä – subjektiivisesti todeksi*. Kirjan teksti on siis eräänlainen testi kirjan sisällölle, ja todistamisen koneistona toimit, lukija, sinä itse!

Jotta oivaltamisen kynnyks voitaisiin ylittää, jotta liekki syttyisi helpommin, täytyy intuitiota mahdollisuuksien mukaan auttaa. Siitä syystä tämäkin kirja on taas kirjoitettu suomeksi, paikoin jopa minä-muodossa; mutta sen lisäksi kaikki reduktionistiseen tulkintaan houkuttelevat matemaattiset kaavat, ” $\mathcal{E}$ -koodit”, yliherkkyyksireaktioita aiheuttavat ”lisäaineet”, on kirjasta jätetty pois. – Kuitenkin, kuin muistutuksena kaiken takana olevasta matemaattisesta ytimestä, jokainen luku alkaa $\mathcal{E}$ -emergenssioperaattorilla. Olkoon tämä sellainen $\mathcal{E}$ skon puumerkki, jääräpäinen muistutus siitä, että hyvissä tarinoissa on sisässä monta tarinaa ja tulkinnan tasoa.

Kybernetiikan alkeet -kurssin nyt lopullisesti päätyttyä Aalto-yliopistolla on jonkinlaisen yhteenvedon aika. Kaiken muun kiittämisen aiheen edellä haluan sanoa tämän: kiitos sinulle Petri siitä, että kurssia voitiin venyttää riittävän pitkälle, lopulliseen yhteenvetoonsa, mentaalivitalismin teorian emergoitumiseen saakka!

On useita muitakin, joita haluaisin kiittää, jotka ovat antaneet mietittävää. Erityisesti haluan mainita Seppo Oikkosen, blogosfäärin ajatushistorioitsijan, joka on tarjonnut niin monia kulttuurin ja ihmisen ole-mukseen liittyviä hätkähdyttäviä oivalluksia. – Johtopäätöksemme tosin ovat päinvastaiset: mielestäni ei ole syytä menettää toivoa, elämme maailmanhistorian kiinnostavinta aikaa! Tarinahan on vasta saavuttamassa huippukohtansa.

Ja onhan se vähän niin kuin Šeherazade totesi Tuhannen ja yhden yön tarinoissa: niin kauan on toivoa ja elämä jatkuu kuin tarinoita vain riittää.

Joku on sanonut, että *kirjoittamalla otan selvää, mitä mieltä itse olen jostain asiasta*. Niinpä, usein yllättyy – ja joutuu kirjoittamaan uudelleen. Nyt tavoitteena ei kuitenkaan ole ollut objektiivinen vakuuttavuus vaan *subjektiivinen totuudellisuus*: kokonaisuutta ei ole hiottu edestakaisen ”säädön” prosessissa, se on jätetty jonkinlaiseen herakleitosmaiseen muutoksen tilaan. Teksti on jätetty ”eloon”, näyttämään kuinka oma ymmärrys on vähitellen emergoitunut omista kokemuksista; niin, myöhemmin esitettävällä tavalla, tavallaan tässäkin ollaan ”kadonnutta aikaa etsimässä”.

Jyväskylässä, ”uuden aallon kaupungissa”, 1.5.15,

Heikki Hyötyniemi

Goethe aikoinaan sanoi, että *kaikki olevainen on vain vertausta*. Nykyisin voitaisiin sanoa, että kaikki mielessämme on *malleja*, vertauskuvia, havaintomaailman pelkistysiä. Ja tilanne tulee vain kärjistymään monimutkaistuvassa tulevaisuudessa: elämme kaikki *kuplissa*, yhä syvemmällä omissa virtuaalitodellisuuksissamme.

Herakleitos toisaalta jo kauan aiemmin oli sanonut, että *kaikki olevainen on vain virtausta*. Kaikki on jatkuvassa muutoksen tilassa: niin, ne kuplatkin ovat vain *virtauksen kuohua*. Mutta tämä muuttuminen ei ole pelkkää kaaosta: sopivia vertauksia tai *analogioita* käyttämällä on löydettävissä *mallien malli*, soljuva *elämien tarina*.

Kun rupeamme mallittamaan päänsisäistä *subjektiivista maailmaa*, ajaudumme jonkinlaiseen *duaalitodellisuuteen*, unen ja symbolisten tarinoiden maailmaan, jossa aistihavainnot ja järki eivät enää tarjoakaan tukevaa perustaa ajattelulle. Ainoa kestävä ajattelun perusta on havainto *ajattelen, siis mieleni virtaa*.

Outoa pohdintaa, vai mitä?

Tämä kirja on eräänlainen *duaalikirja*. Täsmällisyyttä tavoitellen voitaisiin sanoa, että kun aiempi samaa aihepiiriä käsitellyt Enformaatioteoria-kirja keskittyi *ontologiaan*, tämän kirjan aiheena on *epistemologia*: mitä maailmasta voidaan *tietää*, miten sitä voidaan *ymmärtää*. Yhdessä nämä kirjat virittävät kokonaisen *dialektis-vitalistisen maailmankuvan*.

— Niin, ja Oscar Wilde muuten on sanonut että *elämä on liian tärkeä asia tullaakseen otetuksi vakavasti*.

Kirjoittaja on Luonnonfilosofian seuran jäsen.

Seuran tarkoituksena on edistää luonnontieteiden ja niiden sovellusten herättämien filosofisten kysymysten harrastusta ja tutkimusta. Luonnonfilosofian seura pyrkii kokoamaan tiedeyhteisön eri haarojen edustajat keskusteluyhteyteen, jossa maailmankuvaa, olemassaoloa ja tietoaamme siitä voidaan tarkastella ja täsmentää kunkin erikoisalan saavutusten valossa.

